

Анна БАРАНОВА

старший судовий експерт сектору
дактилоскопічних досліджень відділу
криміналістичних видів досліджень
Запорізького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України (м. Запоріжжя, Україна)

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕПРОДУКТИВНИХ
ПРАВ ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА**

Права та свободи людини й громадянина проголошені в усьому світі найвищою цінністю. Відповідно до статті ст. 3 Конституції України – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. І одними із таких фундаментальних прав особи є її репродуктивні права.

Безпосереднє відношення до репродуктивних прав мають право на життя, свободу і безпеку, рівноправність жінок та чоловіків, доступне медичне забезпечення, закріплені ще Загальною декларацією прав людини від 10 грудня 1948 р [1].

Четверта Всесвітня конференція зі становища жінок, яка відбулася в Пекіні 1995 року, розробила Статут про статеві і репродуктивні права, який включає наступні 12 прав: право на життя; право на свободу і безпеку особи; право на рівність та свободу від всіх форм дискримінації; право на приватне життя; право на свободу думки; право на інформацію та освіту; право на вирішення питання щодо вступу в шлюб, право на створення сім'ї та її планування; право на прийняття рішення: мати чи не мати дітей, а також щодо часу їх народження; право на охорону та захист здоров'я; право на користування досягненнями наукового прогресу; право на свободу зборів та участі в політичній діяльності; право бути вільним від тортур та принизливого ставлення [2, с. 137]. За нормами Всесвітньої організації охорони здоров'я (надалі – ВООЗ), до основних медичних аспектів репродуктивних прав можна віднести право на лікування безпліддя, штучне запліднення, сурогатне материнство, використання контрацепції, стерилізацію, штучне переривання вагітності.

Здатність жінки народжувати розглядалася і буде розглядатися суспільством як її безпосередній обов'язок перед нацією, сім'єю, людством. Суспільство завжди встановлює контроль над жіночим тілом та передусім репродуктивною функцією, стимулюючи її в разі державної потреби в прирості населення і обмежуючи в разі перенаселення.

Приклади державного регулювання за репродуктивним здоров'ям можна знайти, ще в стародавні часи. В епоху еллізму та Римської імперії

жінка або лікар, який провів аборт, могли переслідуватися законом. У 200 р. н. е. аборти карали вигнанням та каторжною роботою на рудниках (копальнях). В епоху середньовіччя аборт кваліфікувався як особливо тяжкий злочин, що прирівнювався до вбивства родича [3].

Особливо гостро стояло питання заборони процедури переривання вагітності у XIX століття. Так, у США аборти знаходилися поза законом до 1880 р. В Англії в 1869 році парламент прийняв «Акт про злочини проти особистості», відповідно до якого аборт вважався особливо тяжким злочином [4]. У XX ст. державний контроль за народжуваністю характерний для тоталітарних країн. Так, у 1933 році в Німеччині за ініціативою Адольфа Гітлера вийшла постанова про заборону абортів, закриття всіх центрів планування сім'ї та обмеження доступу до контрацептивів. У той же час проводилася політика скорочення народжуваності тих, що генетично «непридатних». 14 липня 1933 року у Німеччині прийняли закон про попередження народження потомства у людей зі спадковими захворюваннями, що, по суті, означало початок примусової стерилізації [5]. Не винятком був і СРСР. З 1936 і до 1953 року в країні аборти перебували поза законом.

Наслідками такого втручання в приватне життя став величезний процент смертності жінок, які вдавалися до незаконного переривання вагітності, поширення великої кількості інфекційних хвороб, каліцтво жіночих дітородних органів та ін. Скільки жінок постраждало тільки від бажання самостійного планування своєї сім'ї? Чому жінка повинна перебувати в статусі «дітонароджуваної машини»? Чи не є це дискримінаційним фактом та взагалі порушенням прав людини?

Репродуктивні права базуються на визнанні основного права жінки та чоловіка вільно і відповідально вирішувати, яку кількість дітей, в який час і з якими інтервалами вони хочуть мати, а також можливості досягти найвищих стандартів сексуального та репродуктивного здоров'я. Право на вільний репродуктивний вибір – це право кожної особи, насамперед тому що саме вона страждає від несприятливих наслідків і ускладнень вагітності, які спричиняють ризик для її здоров'я і навіть життя [6]. Згідно з оцінками, пів мільйона жінок в усьому світі кожен рік помирають з причин, які пов'язані з вагітністю. За даними ВООЗ ймовірність настання смерті під час вагітності та пологів становить 1 до 20 в країнах, що розвиваються і 1 до 10 000 в розвинутих країнах [7].

Право на репродуктивність, прямо або опосередковано, знайшло своє відображення в Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародному пакті про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р., Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р., Декларації про викорінення насильства стосовно жінок від 20 грудня 1993 р., Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 12 грудня 1979 р., Доповіді міжнародної

конференції з питань народонаселення і розвитку від 13 вересня 1994 р., Декларації відносно абортів, серпень 1970 р., Пекінській декларації зі становища жінок від 15 вересня 1995 р., Документах ВООЗ.

Пекінська декларація зі становища жінки дає нам чітке положення, що всі жінки мають право на контроль за всіма аспектами свого здоров'я, зокрема їх власною фертильністю [6]. Під час конференції в Каїрі прямо не було визначено право жінки на аборт, але було задекларовано право на охорону здоров'я та право на репродуктивний вибір як необхідної частини рівності жінок та чоловіків [8].

У зв'язку з демографічними проблемами сьогодні прослідковується тенденція до законодавчого регулювання питання народжуваності. Багато країн вводять обмеження репродуктивних прав жінки. На сьогоднішній день заборона абортів існує в Афганістані, Анголі, Бангладеші, Венесуелі, Гватемалі, Єгипті, Індонезії, Ірані, Ірландії, Лівії, Мавританії, Нікарагуа, ОАЄ, Омані, Парагваї та ін. Часткова заборона введена в Бразилії, Ізраїлі, Кенії, Мексиці, Польщі, Уругваї. У цих країнах дозволені аборти тільки за медичними показаннями.

У Польщі 7 січня 1993 року був прийнятий Закон «Про планування сім'ї, захист плоду і умовах переривання вагітності». За цим нормативним документом підставами для переривання вагітності можуть бути: 1) якщо вагітність представляє собою загрозу життю або здоров'ю жінки; 2) існує висока ймовірність серйозного і незворотного дефекту плоду або про невиліковної хвороби, яка загрожує його життю; 3) вагітність стала результатом злочинних дій [9]. У той же час в 2007 році відбувся міжнародний скандал. Полячка Алісія Тішьяк подавала прохання на здійснення процедури переривання вагітності. Не дочекавшись дозволу, вона народила та осліпла. Жінка звернулася до Європейського суду з прав людини та відсудила у держави 33 тисячі євро за незроблений аборт. Тому питання правомірності введення державами обмежень в сфері реалізації права на репродукцію залишається відкритим.

16 жовтня 2012 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій». У Законі зазначається, що вік жінки, щодо якої застосовується штучне запліднення, не повинен перевищувати 51 рік станом на день операції [10]. Такий Закон взагалі можна вважати повноцінним дискримінаційним актом. Тому що це положення штучно обмежує репродуктивний вік жінки, а за Загальною декларацією прав людини, заборонені всі форми дискримінації, в тому числі за віком. Також цей Закон порушує положення Конвенції ООН про ліквідацію дискримінації відносно жінок, відповідно до якої жінки мають право вільно вирішувати питання про кількість дітей, проміжки часу між їх народженням тощо.

У багатьох країнах будь-яке штучне переривання вагітності вважається

злочином проти життя ненародженої дитини й проти бога. Вони стоять на принципах того, що життя людини починається з моменту зачаття, а не народження, і тому варто захищати права ембріона нарівні з іншими людьми. Розглянемо медичний аспект цього питання. Відомий медичний факт, що ембріон не можна вважати людиною, поки не сформуються життєво важливі органи. Тому з медичної сторони аборт до певного періоду (коли ще не сформувалася дитина) не можна вважати вбивством людини. До речі, в Декларації 1970 р. стосовно медичного абортів, прийнятій в Осло, зазначається, що це право належить до області особистих переконань і совісті, яку потрібно поважати [11]. Тому жінка має всі підстави самостійно захищати своє здоров'я та розпоряджатися власним тілом. І будь-який контроль зі сторони держави за жіночою репродуктивною функцією є неправомірним. У ст.4 Декларації викорінення насильства щодо жінок зазначається, що «держави повинні засудити будь-яке насильство щодо жінок та не повинні посилатися ні на будь-які звичаї, традиції чи релігійні мотиви для ухилення від виконання своїх обов'язків щодо його викорінення» [12]. Примус жінки до народження і є насильством з боку держави. Ніхто, крім самої жінки, не повинен розпоряджатися її тілом, її долею і життям. Усе це входить до числа основних прав і свобод людини й громадянина.

Отже, ми вважаємо, що репродуктивні права є невід'ємними правами людини, а тому їх реалізація повинна чітко закріплюватись не тільки на міжнародному рівні, а й на рівні національного законодавства країн і охоронятись законом.

1. Загальна декларація прав людини. Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Мухамедова Е.Е. Репродуктивні права фізичної особи в системі особистих немайнових прав. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. Серія «Юридические науки». Том 25 (64). 2012. № 2. С. 136–141.
3. Савельєва Є. Н. Сучасна контрацепція: вибір за вами. / Є. Н. Савельєва. Санкт-Петербург. 2002.
4. Аболіна Т. Г. Прикладна етика. / Т. Г. Аболіна, В. Г. Нападиста, О.Д. Рихліцька. К.: «Центр учбової літератури», 2012. 392 с.
5. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: Курс лекцій. Ірпінь, 2001. 232 с.
6. Четверта всесвітня конференція зі становища жінок (Пекін, Китай 4– 15 вересня 1995 р.) // *Фактологічна довідка*. № 3. березень 1994 р. С. 1–4
7. Документи ВООЗ. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.who.int/ru/>
8. Доповідь Міжнародної конференції з народонаселення і розвитку. Каїр, 5–13 вересня 1994 року. ООН. Нью-Йорк, 1995 р. 189 с.
9. Репродуктивні права жінок. URL: <http://onlinepharmacycheck.com/~doc/womens-reproductive-ua>
10. Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій». URL: <http://medvisnyk.org.ua/content/view/3142/38/>

11. Декларація, прийнята в Осло, відносно медичного абортів: Прийнята 24 Всесвітньою медичною асамблеєю, серпень 1970 р. Права людини і професійна відповідальність лікаря в документах міжнародних організацій. К.: Видавництво «Сфера». 1999.

12. Декларація про викорінення насильства щодо жінок від 20 грудня 1993: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU93322.html

Юрій ЄЛАЄВ

адвокат

(м. Кривий Ріг

Дніпропетровської обл., Україна)

СУДОВИЙ ПЕРЕГЛЯД ЯК ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Судовий перегляд як інститут кримінального процесу є новітнім юридичним утворенням, яке прямо встановлено (фундаційовано) положеннями Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Крупка Дмитра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України, Костіна Володимира Володимировича, Мельниченка Олександра Степановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 82 Кримінального кодексу України та за конституційною скаргою Гогіна Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 81 Кримінального кодексу України (справа про перегляд вироку особі, караній на довічне позбавлення волі) від 16 вересня 2021 року № 6-р(П)/2021 (далі за текстом – Рішення КСУ від 16 вересня 2021 року № 6-р(П)/2021 [1]). Так, відповідно до Рішення КСУ від 16 вересня 2021 року № 6-р(П)/2021 [1], прямо встановлено правоположення згідно якого: «Окрім того, Конституційний Суд України, вважає, що особі, котру засуджено до довічного позбавлення волі, має бути також, за її потреби, забезпечено безперешкодне надання безоплатної правничої допомоги з метою належного підготовки документів, що потребуються, та захисту її інтересів під час розгляду питання про умовно-дострокове звільнення та/або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням шляхом судового перегляду». Звертаю увагу на те, що згідно вищевказаного Рішення КСУ від 16 вересня 2021 року № 6-р(П)/2021 [1] прямо не передбачено будь-яких умов, передумов, обмежень, заборон щодо застосування вищеназваного правоположення відносно судового перегляду. Таким чином, вбачається, що вищеназване правоположення відносно судового перегляду є безпосередньо юридично діючим (чинним). Внаслідок